

ЗА ПОТРЕБНОСТТА ОТ ЕКИПНА ДЕЙНОСТ В СЪВРЕМЕННОТО НАЧАЛНО УЧИЛИЩЕ

Антония Кръстева

В доклада се очертават основните доминиращи фактори, обуславящи потребността от използването на екипната дейност в съвременното начално училище. Обръща се внимание на формирането на социални умения в екипа издигнати на междуличностно равнище.

Нашето съвремие е твърде интензивно, изпълнено с динамика и устремено към изграждането на автономна личност. Образованието като съпътстващ процес на бързите промени е насочено към това – да учи децата да бъдат част от хуманното общество.

Хуманността в обществото се отразява върху облика на образователната същност. Тази свойственост се развива и укрепва само тогава, когато животът със своите проблеми навлезе активно в училището, където се дава широка възможност на учениците за общуване, сътрудничество, взаимодействие с другите чрез екипа.

Екипната дейност в сегашното училище като въплъщение на действително човешките отношения може и трябва да стане съдържателен елемент на педагогическия процес. Потребността от екипна дейност се

обуславя от няколко доминиращи фактора, движещи новия модел на образователната ни система.

На първо място тази необходимост произтича от модернизирането на динамичните идеи на новия век, отразени в новата образователна парадигма.

Тъй като същността на личността по своята природа е социална, източниците за нейното развитие и индивидуалност трябва да се търсят във форми на сътрудничество с другите хора. Според мнението на Е. Фром, за да оцелее човекът във всяка културна среда, той се нуждае от взаимодействие, сътрудничество с другите хора (Фром, 1992).

Възможността да възпитаваме у детето уважение към другите, към техните права, нагласи и ценности очертава практическото осъществяване на един от основните принципи, представен в доклада на Ж. Делор, а именно “да се научим да живеем заедно” – “да работим заедно в екип” (Делор, 1996).

Това послание, пронизващо всички елементи на учебния процес, се обуславя от обществената потребност, от целите и задачите на обучението, диктуващи все по-пълното

навлизане на децата в системата на взаимоотношенията.

Разглеждането на образованието като социална подструктура налага ценностно конструиране на образователните елементи, свързани с разработване на система от обективни изисквания към уменията на учениците, очертаващи новопарадигмалния характер на педагогическия процес. Изискванията към уменията на учениците трябва да се разглеждат в контекста на общите изисквания към тяхната социална и учебна подготовка. В този смисъл е необходимо педагогическата теория и практика да се свързват с организацията и провеждането на по-ефективни дейности, подпомагащи социалното развитие на децата, в това число и формирането на умения за работа в екип.

Умението да работим в екип означава да сме толерантни, да умеем да общуваме, да приемаме другия с неговите особености и различия, да оценяваме и контролираме своето поведение и това на останалите, да съпреживяваме и изживяваме доброто и лошото в общата работа.

Друга, също така немаловажна по значимост, потребност за използването на екипната дейност в училище се изразява в неограничените възможности на човешката личност да се развива. Учениците в сегашните условия на обучение трябва да се разглеждат като субект на педагогическо взаимодействие, при което ярко проличава тяхната индивидуалност.

Пъстротата от индивидуалности е неопенимо богатство на образованието и то има смисъл само "ако разкрие и развие неповторимото у всяко дете" (Павлов, 1999, 4).

Своеобразието от личностни качества намира отражение именно в екипния тип учебна дейност, където се развива способността както за самоопределянето на нейния ритъм, така и за създаване на благоприятни условия и простор за развитие на индивидуалните качествени характеристики на детето. Тук, в екипната дейност, отговорността за процеса на обучение съвместно с учителя се поема и от самият ученик. Педагогическото въздействие (от страна на учителя) се ориентира към подкрепа и насърчаване инициативността на ученика, а педагогическият контрол се осъществява основно върху резултатите.

В начална училищна възраст (в англоезичната литература се заменя с понятието "средно детство") детето не само обогатява и увеличава личния си опит, но заедно с това изгражда своя ценностен облик, който му помага да се вгради в социалните изисквания на обществото. Специфичната сила, която изгражда детската жизненост в тази възраст е компетентността, която Ериксън свързва както с предметите, така и с човешките отношения (Ериксън, 1996).

Спецификата на този период се заключава в ролята на училищната институция, заемаща основно място

в детския живот. Днешният богат мултимедиен свят бързо приобщава малкия ученик към социума извън семейството, преустройва неговата социална сфера като превес се дава на социалното в неговото формиране. В този смисъл съществува становище, че учебната дейност (основен вид дейност в този възрастов период) се заменя и нейната привилегирована позиция заема формирането на социални умения и мотиви, които определят поведението и отношението на ученика към видимия свят. Ето защо в нашето съвремие основателно педагози, социолози и психолози определят началната училищна възраст като време, обърнато към социализацията на детето. Тази динамика в развитието на детската личност обуславя необходимостта от използването на екипна дейност в училище.

Социализацията като една от първостепенните категории на социалното познание въздейства върху личността на три основни равнища: личност — личност (тук като фактор за социализация се приемат междуличностните отношения); екип — личност (екипни отношения); общество — личност (обществени отношения).

Формирането на социални умения у детето, тяхното усвояване и развиване се осъществява в хода на взаимодействието на детето с другите в екипа издигнато на междуличностно равнище.

Реалността на междуличностните отношения се разгръща в процеса на общуване, посредством който действат обществените отношения и който “поднася на учениците уникалната възможност да се разгърнат в контактите помежду си – всъщност това, което най-много липсва на учениците в класа” (Петров, 1991).

В този смисъл, както ненапразно е казал нашият народ, “Няма да се научиш да плуваш, докато не влезеш във водата”, участието на детето в общата екипна дейност способства за ранното развитие на неговите социални отношения, за изграждане на собствена жизнена позиция и определен тип поведение спрямо другите, приятелите, съучениците, т. е. осъществява се процесът на социализация.

Отношенията, които се изграждат в съвместната дейност, имат свое съдържание и влияние. В дейността се открива готовност за детска дружба, която се опира на общата дейност и се ръководи от съблюдаването на известни правила и изисквания (Кон, 1982, 157). В дейността и взаимодействиящите системи личността на ученика се откроява с редица характеристики – мотиви, ценности, мисли, чувства, преживявания. В разволя на екипната дейност всички те са свързани с общите закономерности на връзките и взаимоотношенията между отделните членове.

В екипа всеки член се намира под наблюдението, контрола и оцен-

ката на останалите членове. Той е принуден да спазва определени норми, правила на поведение, отговарящи на интересите и насочеността на екипа. Детето в екипа се приучва да възприема позицията и емоциите на останалите членове, да осъзнава, че и другите, както и то самото имат свои нужди, характер, ценности. Това възприемане и разбиране на другите помага на детето да оценява по свой начин качествата, мислите, поведението, чувствата на другите. В екипната дейност детето се включва в усвояването на убеждения, възгледи за живота, за ценностите, съществуващи в екипа, на определени личностни качества като уважение на личността, на чуждото достойнство, равенство, вяност, взаимопомощ, честност. В зависимост от това какво от тези ценности ще усвои детето, се определя и насочеността на неговата социализация. Особеностите на взаимоотношенията в този процес се отличават с това, че учениците в пълния смисъл на думата взаимно се възпитават.

В своите изследвания, А. Л. Шнирман установява, че другарските взаимоотношения имат първостепенно педагогическо значение. В много случаи въздействието върху другия е по-полезно, отколкото взаимодействието с учителя. Авторът определя значението на отношенията в зависимост от особеностите на групата, от тези на личността, от меж-

дуличностните отношения (Шнирман, 1962, 61).

В последно време в специализираната литература са отразени определени типове на взаимоотношения между връстници като два от тях доминират над останалите – приятелството и партньорството (Oden, 1988, 144). Авторът изразява мнение, че приятелите демонстрират по-високо равнище на взаимодействие, при тях преобладава усмивката и смехът, по-често си сътрудничат и имат по-голямо съвместно познание.

Монтада, в своите изследвания определя три основни компонента характеризиращи междуличностните отношения. На първо място авторът поставя доминантността на личността, след това значимостта на приятелството, изразено в интимност, подпомагане, сходство и на последно място – авторитета, който се обуславя от първите две характеристики (Montada, 1995, 84).

Във връзка с приятелските отношения Е. А. Шестаков диференцира личните взаимоотношения. Според него, в първи клас учениците още нямат определена изборителност при избора на приятел. Отношенията се изразяват на основата на външни обстоятелства – дружат заедно, сядат на един чин, живеят на една улица и др. Повече близки взаимоотношения се извършват по време на съвместната дейност или при съвместните игри. Така те проявяват изборително отношение към другите и определят

изискванията и към техните личностни качества (Божович, 1968, 285).

Ето защо, заедно със социализиращата значимост, екипната дейност привиква учениците да се трудят съвместно, в дух на сътрудничество, да се сприятеляват и да си оказват взаимопомощ.

У нас в експериментален план, който е достатъчно беден, са отразени няколко подхода, изследващи прилагането на груповата дейност в началното училище: подходът на Р. Радев, гледащ на груповата работа в учебно-възпитателния процес като на развиваща се система; използването на В. Календаров дедуктивно-индуктивен подход; методиката на Ст. Минкова, насочена към прилагането на различни видове груповата дейност, съобразно основните фази на дейността; приложената от Д. Тодорина технология за груповата учебна дейност.

Този малък обзор дава ясна представа за количествата опити проведени в училище. Актуалността и значимостта на проблема налага необходимостта от прилагането на богат експериментален опит, който да изследва както методическия, дидактическият, така и социалният аспект от прилагането на екипната дейност в условията на началното училище.

Формирането на умения за работа в екип спомага за осъществяването на актуалните задачи на съвременното училище, свързани с използването на разнообразни похвати, ме-

тоди, форми и средства на обучение, наличие на сътрудничество и единодействие между участниците в педагогическия процес, обогатяване възможностите на учебно-възпитателната дейност, което несъмнено намира отражение в съдържанието на обучението.

Практическото реализиране на тази дейност изисква съобразяване с характера на учебното съдържание, което се изучава в отделните дисциплини, съобразяване с познавателните способности и интереси на учениците, с придобития от тях социален опит. Също така трябва да се имат предвид особеностите, характерни за този училищен период и че преобладаващо, водещо място в мисловния процес е конкретно-образното мислене. Тази особеност налага съчетаването на придобитите теоретични знания с различна практическа дейност.

Чрез включването на малкия ученик в екипна дейност се реализира един от основните принципи, формулиран още от Конфуций за прилагането на знанията в практиката (детският свят): “Чувам – забравям, виждам – запомням, правя – разбирам”. Единодействието на знанията и практиката улеснява процеса на личностното формиране на ученика.

Екипната форма на обучение дава възможност да се получат съответните специфични резултати при усвояването на познания, при изграждането на умения и способности за умст-

вена работа. Наред с това, тази организационна форма съдържа възможности за активизиране на учениците, за насърчаване и засилване на тяхното учене.

Многоаспектната характеристика на екипната дейност трябва да се свързва с произтичащите от нея процеси на взаимодействие и съгрудничество при изпълнението на общата

учебна задача, способстващи за личностното формиране, за изграждането на общочовешки ценности и позиции у учениците. Именно тази нейна страна определя и основните функции на организационната форма (социализираща, възпитателна и обучаваща) обуславящи необходимостта от нейното прилагане в началното училище.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Божович, Л. И.* Личность и ее формирование в детском возрасте. М., Просвещение., 1968.
2. *Делор, Ж.* Образование – скрито съкровище. ЮНЕСКО. 1996.
3. *Ериксън, Е.* Идентичност: младост и криза. С, 1996.
4. *Кон, И.* Дружба, приятелство, любов. С, 1982
5. *Павлов, Д.* Генезис на противоречията в образованието. – Педагогика, 1999, № 4.
6. *Петров, П.* Актуални проблеми на педагогическото общуване. – Педагогика, 1991, № 1.
7. *Фром, Е.* Бягство от свободата. С., 1992.
8. *Шнирман, А. Л.* Коллектив и развитие личности школьника. Л, 1962.
9. *Oden, S.* Alternative perspective on children s peer relationships. In T. D. Yawkey, J. E. Johnson (Eds.). Integrative Processes and Sozialization: Early to Middle Child hood. Hillsdale, NY: Erlbaum, 1988, pp – 139 –166.
10. *Montada, O.* Entwicklungspsychologie Munchen, 1995, pp – 84–85)

OF TEAM ACTIVITY IN CONTEMPORARY PRIMARY SCHOOL

ANTONIYA KRASTEVA

Summary

The main dominating factors presupposing the need of team work in the contemporary primary school have been outlined in the report. Attention is drawn to the social skills built during team work and the improvement on “ iter — personal” level